

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Agaty Wancio pt. „Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na innowacyjność gospodarek wschodzących. Przypadek Indii” napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Kazimierza Starzyka

1. Uwagi wstępne

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne zostały zidentyfikowane i dość szeroko opublikowane już wcześniej jako kanał przepływu kapitału, transferu technologii oraz wiedzy. Jest to zagadnienie powszechnie ugruntowane w literaturze przedmiotu, które znajduje się w wielu publikacjach krajowych i międzynarodowych w obszarze ekonomii międzynarodowej lub międzynarodowych stosunków gospodarczych. Na przełomie XX i XXI wieku w wyniku szeregu ważnych zjawisk i procesów dokonujących się we współczesnej gospodarce światowej pojawiło się wiele luk i kontrowersji w ugruntowanym już materiale teoretycznym dotyczącym przepływu kapitału na świecie. Zmiana zarówno skali, jak i charakteru działalności inwestorów zagranicznych mogą w pewnym stopniu zmieniać się implikacje wynikające z wpływu samych inwestycji.

Zauważa się poważny wzrost znaczenia gospodarek wschodzących jako eksportera bezpośrednich inwestycji zagranicznych i przyspieszanie procesu internacjonalizacji przedsiębiorstw pochodzących z tych gospodarek. Prowadzenie badań nad wpływem internacjonalizacji gospodarek wschodzących na innowacyjność przez ich specyfikę uważam za wypełnienie luki w obszarze badawczym międzynarodowych stosunków gospodarczych. Przykład gospodarki Indii jako reprezentanta gospodarek wschodzących uważam za prawidłowy, a przemawia za tym ilość i wartość importu i eksportu BIZ, miejsce tego kraju dotyczące innowacyjności oraz specyficzne branże o wysokiej intensywności techniki i wiedzy.

2. Ogólna charakterystyka rozprawy

Zaprezentowana rozprawa ma na celu wyjaśnić, zaktualizować i zbadać wpływ internacjonalizacji gospodarek wschodzących na innowacyjność tych gospodarek, przy wprowadzeniu rozróżnienia na skutki związane z napływem BIZ do gospodarek wschodzących, określonych jako internacjonalizacja bierna oraz implikacje będące efektem inwestycji realizowanych za granicą tj. internacjonalizacji czynnej.

Uwzględniając powyższe argumenty należy podkreślić, iż temat rozprawy doktorskiej mgr Agaty Wancio sformułowano prawidłowo, w którym Autorka podejmując zagadnienia dotyczące perspektyw gospodarek wschodzących i ich wysiłków w kierunku wspierania rozwoju napędzanego innowacjami, omawia szczegółowo innowacyjność gospodarki Indii oraz jej związek z bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi. Tematyka pracy jest bardzo aktualna, a wyjaśnienie jej aktualnych wątków postawiło przed Autorką ambitne zadanie badawcze.

3. Cel i hipotezy pracy

Głównym celem pracy, która ma charakter interdyscyplinarny jest przeanalizowanie innowacyjności gospodarek wschodzących przy wprowadzeniu rozróżnienia na skutki związane z napływem BIZ do gospodarek wschodzących i skutki będące efektem inwestycji realizowanych za granicą. Empiryczną weryfikację Autorka zaprezentowała na przykładzie Indii, jako kraju goszczącego inwestycje oraz gospodarki eksportującej inwestycje.

W rozprawie Autorka przyjęła następującą hipotezę badawczą: „bezpośrednie inwestycje zagraniczne odgrywają znaczącą rolę w procesie przechodzenia gospodarek wschodzących do rozwoju napędzanego innowacjami, przy rosnącym znaczeniu inwestycji wschodzących”.

Z zaprezentowanych przez Autorkę czterech hipotez do poszczególnych rozdziałów, jako elementy nowatorskie uważam hipotezy 3 i 4. Należy podkreślić, że Autorka ma zamiar udowodnić, że Indie posiadają atrybuty gospodarki wschodzącej, które determinują zupełnie odmienne ścieżki rozwoju innowacyjności, a nawet zakres i charakter oddziaływania wielu czynników kształtujących innowacyjność. Drugi element wynikający z hipotezy 4, który uważam za nowatorski to udana próba pokazania korzyści z napływu BIZ wynikająca w większym stopniu z rynku lokalnego w stosunku do odbiorców (klientów) na rynku globalnym.

4. Metody badawcze i źródła

Realizację hipotezy rozprawy doktorskiej oraz sformułowanych obszarów badawczych Autorka dokonała korzystając z dwóch metod. Pierwszą z nich była metoda analityczno-opisowa, a następnie zastosowała metodę wywiadu z użyciem kwestionariusza ankietowego. Zebrane materiały zostały następnie wykorzystane w modelowaniu ekonometrycznym, który stosowany jest głównie pomiędzy inwestycjami a innowacyjnością firm w krajach wysoko rozwiniętych. Autorka dokonała szczegółowej analizy na przedsiębiorstwach działających w Indiach, korzystając z wielu źródeł i materiałów. Wykorzystano dane Banku Światowego, OECD, UNCTAD, WIPO, wielu instytucji naukowo-gospodarczych z Indii. W rozprawie wykorzystano ponad 400 pozycji bibliograficznych, z których przeważająca część to pozycje obcojęzyczne.

5. Ocena struktury pracy

Układ strukturalny recenzowanej rozprawy oceniam pozytywnie. Praca wraz z bibliografią liczy 318 stron, składa się z czterech rozdziałów, wstępu, podsumowania, spisu tabel, rysunków, załączników oraz bibliografii.

Po zapoznaniu się z treścią pracy stwierdzam, że kolejność i tematyka poszczególnych rozdziałów jest prawidłowa. Autor czytający tekst zauważa w nim logiczne związki merytoryczne i następstwa wynikające od szczegółu do ogółu. Zaletą pracy i rozdziałów jest fakt, że Autorka poszczególne rozdziały kończy konkretnymi wnioskami, które podnoszą poziom interesujących badań i rozważań w całej pracy.

Przechodząc do bardziej szczegółowych treści pragnę podkreślić, że rozdział I pt. „Innowacyjność gospodarki i jej determinanty – aspekty teoretyczne” ma charakter wyłącznie teoretyczny. W rozdziale tym Autorka stawia hipotezę badawczą, że gospodarki wschodzące charakteryzuje szereg cech odróżniających je od gospodarek rozwiniętych i rozwijających się. Rozdział rozpoczyna się od przeglądu najważniejszych pojęć innowacyjności w aspekcie mikro i makroekonomicznym. Na podkreślenie zasługuje wykorzystanie najważniejszych pozycji i opracowań ww. problematyki M. Weresy, M. Gomułki, P. Niedzielskiego czy E. Okoń-Horodyńskiej. W dalszej części rozdziału Autorka przechodzi do sposobu pomiaru innowacyjności gospodarczej omawiając bardzo szczegółowo takie elementy innowacyjności jak:

1. Badania podstawowe,
2. Badania stosowane,
3. Prace rozwojowe.

Autorka wymienia pozostałe wskaźniki innowacyjności z bogatym komentarzem grupując je według sektorów czy przedsiębiorstw. Zaprezentowany materiał wprowadza czytelnika w ważną problematykę rozdziału, a jest to innowacyjność gospodarek wschodzących. Ta część pracy rozpoczyna się od pojęcia gospodarki wschodzącej. Pojęcie to jest analizowane w pracy z odpowiednim komentarzem od momentu pojawienia się kategorii „rynku wschodzącego” w 1981 roku, z wykorzystaniem bogatej literatury przedmiotu aż do grupy BRICS, której Autorka poświęca dość dużo miejsca. Rozdział zamyka specyfika gospodarek wschodzących w dziedzinie innowacyjności. Tak ważny element dotyczy takich spraw, jak aspekty demograficzne, słaba ochrona spraw własności intelektualnej, niewielkie inwestycje na badania i rozwój oraz poprawa wskaźników ilościowych i jakościowych w samym kształceniu. Autorka formułuje odważny wniosek, że ww. zagadnienia mogą w pewnym stopniu być zniwelowane czy złagodzone oddziaływaniem BIZ na innowacyjność.

Rozdział II „Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na innowacyjność gospodarki wschodzącej w świetle teorii i badań empirycznych” zawiera kilka wątków, bardzo ważnych i uporządkowanych tematycznie. Awans technologiczny poprzez napływ BIZ w bardzo dużym stopniu uzależniony jest od stosowanej przez inwestorów strategii innowacyjnej i sytuacji odbiorcy w tej strategii.

Przygotowanie i opracowanie niniejszego rozdziału miało na celu przekonać czytelnika, że nie kolejne etapy inwestycji zagranicznych decydują o rezultatach wszelkich transakcji międzynarodowych. Dlatego słusznie Autorka zrezygnowała z powszechnie znanego teoretycznie zagadnienia BIZ a skoncentrowała się na procesie transferu technologii i wiedzy firmy np. przejmowanej, co wynika z bardzo ważnej strategii stosowanej przez przejmujących tzw. „spóźnialskich” oraz podejmowanych przez nich działań umożliwiających proces uczenia się i akumulacji wiedzy. W rozdziale pojawia się ciekawe spojrzenie na oddziaływanie wertykalne, które może następować zarówno poprzez powiązania w tył, jak i do przodu łańcucha podaży. Kolejnym ważnym oddziaływaniem inwestorów na innowacyjność środowiska lokalnego jest migracja pracowników i menadżerów z firm zagranicznych do firm lokalnych. Omawiając pozytywne efekty horyzontalne, korzystne dla gospodarki przyjmującej BIZ

a inwestorami zagranicznymi Autorka powołując się na Meyera oraz Sinaniego podkreśla ważny wątek, że istnieje możliwość uczenia się firm lokalnych od inwestorów zagranicznych, a nie tylko naśladowanie zaawansowanych technicznie rozwiązań. Wspomniane i wymienione elementy pośrednie rozwoju technologicznego krajów rozwijających się i rozwiniętych oraz postępu tych pierwszych w „doganianiu” liderów posiada wielu zwolenników, ale doczekała się również przeciwników. Teece doszedł do wniosku, że firmy lokalne nie mają możliwości poprawy produktywności, a również noblista Stiglitz uważa, że ten proces wymaga przyspieszenia tempa akumulacji wiedzy. Kolejnym interesującym zagadnieniem omawianego rozdziału jest tematyka ekspansji zagranicznej przedsiębiorstw z gospodarek wschodzących dla poprawy innowacyjności gospodarki macierzystej. Bardzo ciekawy tematycznie obszar został uporządkowany wg. scenariusza bilansu korzyści, podziału na liderów i maruderów oraz korzyści w poszukiwaniu wiedzy za granicą.

Reasumując ten rozdział należy zaznaczyć, że Autorka bardzo słusznie zauważyła, że zagraniczne przedsięwzięcia dotyczące B+R mimo trudnego dla wielu gospodarek elementu do zaakceptowania jest opłacalna i warta do podjęcia nie tylko w ramach pogłębionych studiów, lecz nawet realizowanej polityce gospodarczej.

Rozdział III „Innowacyjność gospodarki Indii w perspektywie międzynarodowej i krajowej” wprowadza czytelnika w bardzo interesujące zagadnienia. Rozdział ma ujęcie tradycyjne, w którym zaprezentowano potrzebę odmiennego spojrzenia na innowacyjność oraz drugie zupełnie odmienne ujęcie innowacyjności Indii zaprezentowane z perspektywy Południa tj. wyrażania się w tworzeniu i rozwijania innowacji „frugalowych”.

Atutem tej części pracy jest aktualność danych, literatura wyłącznie obcojęzyczna. W tej części pracy Autorka w interesujący sposób prezentuje dostępność zasobów dla innowacji w Indiach podkreślając, że następuje wzrost wskaźników ilościowych odnoszących się do kapitału ludzkiego, ale niską jakością kształcenie na różnych szczeblach edukacji i w konsekwencji deficytowy zasób talentów na rynku. Czynnikiem dominującym potencjał innowacyjny jest zadaniem Autorki niedorozwój infrastrukturalny, teleinformatyczny oraz niska gotowość technologiczna. Indie mają jednak własne atuty, na które zwrócono uwagę, którymi są: liczba cytowań, artykułów naukowych, zgłoszenia patentowe w takich dziedzinach jak chemia, farmaceutyka, biotechnologia, sprzęt medyczny i techniki komputerowe. W rozwijaniu i funkcjonowaniu

innowacji „frugalowych” Indie pełnią ważną funkcję na rynku lokalnym. Z biegiem czasu Indie zaczną odgrywać ważną rolę w zmianie podejścia do innowacji na Północy.

Rozdział IV „BIZ w rozwoju napędzonym innowacjami – analiza empiryczna na przykładzie Indii” zamyka opracowanie, w którym znajdują się wszelkie uzupełnienia, a nawet „ukoronowanie” całej rozprawy. W tej części Autorka prezentuje tematykę umiędzynarodowienia działalności produkcyjnej omawianego kraju, która mimo znacznego napływu inwestycji bezpośrednich pozostaje na stosunkowo niskim poziomie. Omawiany kraj jest zauważalny w azjatyckiej części świata ze zróżnicowaniem struktury branżowej napływu BIZ. Działalność B+R inwestorów zagranicznych, która oddziałuje na innowacyjność zaczęły przejmować aktywa strategiczne do nowych linii produktowych, technologicznych, a więc wpływać na wysoko wykwalifikowanych pracowników.

Wśród branż cieszących się największym zainteresowaniem indyjskich inwestorów znalazły się te uważane za najbardziej zaawansowane technologie tj. przemysł farmaceutyczny, transportowy, elektronika, usługi informacyjne i telekomunikacyjne.

Pracę zamyka Podsumowanie i wnioski, w których autorka zarysowuje nowy paradygmat w kwestii budowy strategii rozwoju napędzanego innowacjami poprzez równoległą internacjonalizację czynną i bierną.

6. Podsumowanie

Przeprowadzona w rozprawie analiza wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na innowacyjność gospodarek wschodzących na przykładzie Indii pozwala na konkluzję, że obok wymiany międzynarodowej bezpośrednie inwestycje zagraniczne odgrywają znaczącą rolę w przechodzeniu gospodarek wschodzących do rozwoju napędzanego innowacjami.

Podkreślając wysokie walory naukowo-badawcze dysertacji wskazane w dokonanej recenzji, solidne przygotowanie, umiejętne wykorzystanie narzędzi badawczych oraz bardzo aktualną literaturę obcojęzyczną (szczególnie w rozdziale 3 i 4) stwierdzam, że recenzowana praca spełnia ustawowe warunki określone w artykule 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytułach naukowych stawiane rozprawie doktorskiej.

Na tej podstawie wnoszę o przyjęcie rozprawy doktorskiej Pani mgr Agaty Wancio i dopuszczenie jej do dalszych studiów przewodu.